

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/35/2007

MOLESTOWANIE SEKSUALNE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2007

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
28 września 2006 roku

Przemoc seksualna to pojęcie szersze niż gwałt. O ile zgwałcenie można zdefiniować jako umyślne działanie, mające na celu zaspokojenie potrzeb seksualnych, podjęte wbrew woli ofiary, a polegające na jakichkolwiek czynnościach, począwszy od bezpośredniego dotykaniu intymnych części ciała ofiary (a więc nie tylko narządów płciowych), a skończywszy na aktach penetracyjnych¹, o tyle przez molestowanie można rozumieć wszelkie formy wymuszania kontaktów seksualnych, np. przy wykorzystaniu stosunku zależności. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni mogą być sprawcami lub ofiarami. Molestowanie seksualne, także werbalne, jest niedopuszczalne w pracy: Kodeks pracy określa je jako *każde nieakceptowane zachowanie o charakterze seksualnym lub odnoszące się do płci pracownika, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności lub poniżenie. Na zachowania te mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy*. A więc molestowanie to naruszenie przez sprawcę granic intymności pracownika.

Przedmiotem naszego badania² jest molestowanie seksualne, jednak w pytaniach nie używamy tego określenia, gdyż dla wielu ludzi może ono być niejasne i rozmaicie przez nich rozumiane. Ankietowanym opisaliśmy różne sytuacje naganne. Molestowanie seksualne może przyjmować różną postać: mogą to być nieodpowiednie uwagi lub żarty, ponawiane propozycje spotkań, komentarze dotyczące wyglądu lub życia prywatnego. Mocniejszą formą ingerencji w prywatność jest kontakt fizyczny niemający związku z wykonywaną pracą, jeżeli jest niechciany. Może to być np. nadmierne, łamiące społeczne konwencje zbliżenie, poklepywanie, rzekomo przypadkowe dotykание itp. Szczególnym przypadkiem są tego rodzaju zachowania w sytuacji, kiedy pojawia się relacja podległości – jedna ze stron jest podwładną drugiej. Niekiedy kontakty seksualne pomiędzy osobami na różnych szczeblach hierarchii przedsiębiorstwa prowadzą do awansu lub uzyskania innych korzyści przez jedną ze stron. Molestowanie werbalne i niewerbalne może mieć miejsce w szkołach i na

¹ Za dwumiesięcznikiem „Niebieska Linia”, nr 1/2002.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (200) zrealizowano w dniach 12–15 stycznia 2007 roku na liczącej 922 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

uczelniah. Może się odbywać zarówno w środowiskach rówieśniczych, jak i w relacjach pomiędzy wykładowcą (nauczycielem) a uczniem.

Przemoc seksualna jest tematem trudnym w badaniu. Przyznanie, że było się jej ofiarą, może obniżać samoocenę, a kobiety–ofiary przemocy seksualnej bywają czasem obarczane współodpowiedzialnością za to wydarzenie. Szczególnie trudno jest ujawnić molestowanie, jeżeli sprawca był osobą bliską. Wszystko to powoduje, że skala zjawiska jest niemal na pewno większa, niż ujawniona w badaniu. Przedstawione wyniki określają jego minimalny poziom.

MOLESTOWANIE SEKSUALNE W MIEJSCU PRACY I NAUKI

Ponad jedna piąta osób pracujących lub uczących się (22%) przyznaje, że w miejscu pracy lub na uczelni współpracownicy lub koledzy robią nieodpowiednie, naruszające godność uwagi o podtekście seksualnym, np. niestosownie żartują. Mężczyźni mówią o takich sytuacjach nieznacznie częściej niż kobiety.

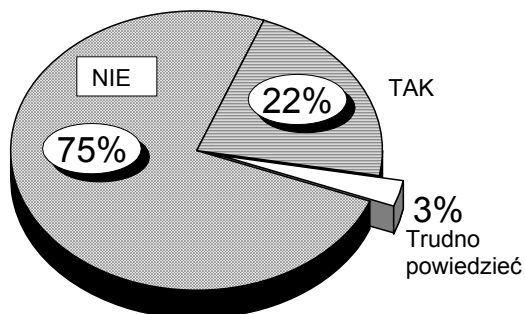
Molestowanie fizyczne, czyli sytuacje, kiedy współpracownicy lub koledzy wykonują wobec innych niestosowne gesty, a ich zachowania mają podtekst seksualny (np. nadmierne zbliżenie, dotykanie, poklepywanie, obejmowanie), dostrzega 7% badanych pracujących lub pobierających naukę.

Nieco rzadziej wskazuje się sytuację, w której przełożony wykorzystuje swoją pozycję. Co dwudziesty piąty respondent (4%), odpowiadający na to pytanie, twierdzi, że w jego zakładzie przełożony lub wykładowca wykonuje wobec podwładnych niestosowne gesty, niewłaściwie się zachowuje. Kobiety wiedzą o takich sytuacjach częściej niż mężczyźni, być może dlatego, że łatwiej jest im się przed sobą nawzajem przyznać do zaistnienia takiego zdarzenia.

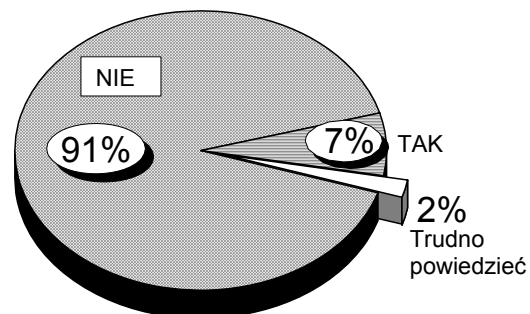
Tylko 2% pytanych przyznaje, że spotkało się w zakładzie pracy lub miejscu nauki z sytuacją, kiedy ktoś ze współpracowników lub kolegów otrzymał pracę, awansował lub uzyskał inną korzyść w zamian za utrzymywanie stosunków seksualnych z przełożonym lub wykładowcą. Oczywiście tego rodzaju zdarzenia są prawdopodobnie utrzymywane w tajemnicy przez zainteresowanych i wypowiedzi na ten temat oparte są często na domysłach. Kobiety częściej mają wiedzę na ten temat niż mężczyźni.

RYS. 1. CZY ZDARZAJĄ SIĘ U PANA(I) W MIEJSCU PRACY LUB NAUKI NASTĘPUJĄCE SYTUACJE?

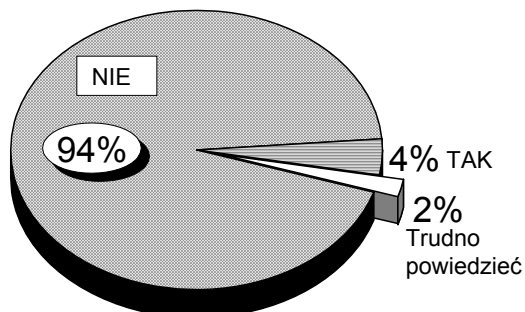
WSPÓLPRACOWNICY LUB KOLEDZY ROBIĄ NIEODPOWIEDNIE, NARUSZAJĄCE GODNOŚĆ UWAGI O PODTEKŚCIE SEKSUALNYM, NP. ROBIĄ NIESTOSOWNE ŻARTY

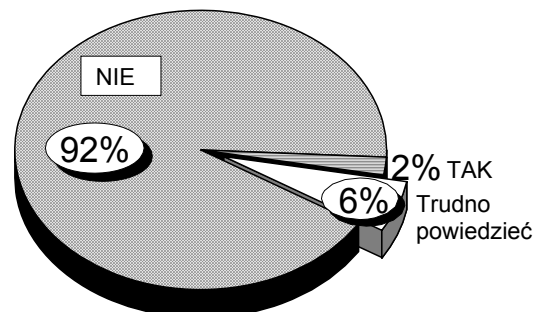
WSPÓLPRACOWNICY LUB KOLEDZY WYKONUJĄ WOBEC INNYCH NIESTOSOWNE GESTY, ZACHOWANIA O PODTEKŚCIE SEKSUALNYM (NP. NADMIERNE ZBLIŻENIE, DOTYKANIE, POKLEPYWANIE, OBEJMOWANIE)

PRZEŁOŻONY LUB WYKŁADOWCA WYKONUJE WOBEC PODWŁADNYCH (UCZNIÓW, STUDENTÓW) NIESTOSOWNE GESTY, ZACHOWANIA O PODTEKŚCIE SEKSUALNYM (NP. NADMIERNE ZBLIŻENIE, DOTYKANIE, POKLEPYWANIE, OBEJMOWANIE)

KTOŚ ZE WSPÓLPRACOWNIKÓW LUB KOLEGÓW OTRZYMAŁ PRACĘ, AWANSOWAŁ LUB UZYSKAŁ INNĄ KORZYŚĆ W ZAMIAN ZA UTRZYMYWANIE STOSUNKÓW SEKSUALNYCH Z PRZEŁOŻONYM LUB WYKŁADOWCĄ

Odpowiadały osoby zatrudnione, uczniowie i studenci; N=424

Tabela 1

Czy zdarzają się u Pana(i) w miejscu pracy lub nauki następujące sytuacje? N=424	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród	
	mężczyzn	kobiet
Współpracownicy lub koledzy robią nieodpowiednie, naruszające godność uwagi o podtekście seksualnym	24	20
Współpracownicy lub koledzy wykonują wobec innych niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	6	8
Przełożony lub wykładowca wykonuje wobec podwładnych niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	2	5
Ktoś uzyskał korzyść w zamian za utrzymywanie stosunków seksualnych z przełożonym lub wykładowcą	0	4

Ogółem około jednej piątej zatrudnionych pracuje w zakładach, gdzie zdarzają się przypadki werbalnego molestowania. Mniej więcej co siedemnasty pracuje w miejscach, gdzie są przypadki fizycznego przekraczania granic prywatności przez współpracowników.

Uczniom i studentom zdarza się często przekraczać te granice – ale zwykle werbalnie. Blisko połowa spotkała się z nieodpowiednimi propozycjami, żartami lub wypowiedziami w szkole lub na uczelni. O tym, że molestowanie przybiera formę niechcianego kontaktu, mówi już znacznie mniej liczna grupa. Sporadyczne są przypadki takich zachowań ze strony nauczycieli lub wykładowców.

Tabela 2

Czy zdarzają się u Pana(i) w miejscu pracy lub nauki następujące sytuacje? N=424	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród	
	ogółu zatrudnionych	uczniów i studentów
Współpracownicy lub koledzy robią nieodpowiednie, naruszające godność uwagi o podtekście seksualnym	19	41
Współpracownicy lub koledzy wykonują wobec innych niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	6	15
Przełożony lub wykładowca wykonuje wobec podwładnych niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	4	2
Ktoś uzyskał korzyść w zamian za utrzymywanie stosunków seksualnych z przełożonym lub wykładowcą	3	0

Molestowanie zdarza się znacznie częściej w zakładach przemysłowych i w usługach niż w oświacie, ochronie zdrowia czy administracji. Jeżeli chodzi o budownictwo i transport, to są to branże, w których pracują zwykle męskie załogi, stąd zapewne rzadkie przypadki fizycznego przekraczania granic. Warto zwrócić uwagę na znaczące grupy zatrudnionych w przemyśle i usługach, którzy mówią o nieodpowiednich gestach i zachowaniach współpracowników i przełożonych.

Tabela 3

Czy zdarzają się u Pana(i) w miejscu pracy następujące sytuacje?	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród zatrudnionych (według branż*)					
	przemysł i górnictwo	budownictwo	transport	usługi	oświata, nauka, ochrona zdrowia	administracja
Koledzy robią nieodpowiednie uwagi o podtekście seksualnym	20	24	28	21	7	12
Koledzy wykonują niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	8	4	0	9	3	3
Przełożony wykonuje niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	5	0	4	6	4	0
Ktoś uzyskał korzyść w zamian za utrzymywanie stosunków seksualnych z przełożonym lub wykładowcą	1	0	4	5	3	0

* N=353; Odpowiedzi pracowników najemnych zatrudnionych w rolnictwie nie przedstawiono ze względu na ich małą liczebność w próbie

Przypadki molestowania werbalnego i fizycznego przez współpracowników najczęściej dostrzegają najmłodszy respondenci. Choć pytaliśmy tu o sytuację w zakładzie pracy, nie zaś o doświadczenia osobiste, najmłodszy najczęściej mogą wiedzieć o takich zdarzeniach, jeżeli odbywają się wewnątrz grup jednorodnych wiekowo.

Tabela 4

Czy zdarzają się u Pana(i) w miejscu pracy lub nauki następujące sytuacje? N=424	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród osób w wieku				
	od 18 do 24 lat	od 25 do 34 lat	od 35 do 44 lat	od 45 do 54 lat	od 55 do 64 lat
Współpracownicy lub koledzy robią nieodpowiednie, naruszające godność uwagi o podtekście seksualnym	31	21	20	19	10
Współpracownicy lub koledzy wykonują wobec innych niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	13	6	4	6	4
Przełożony lub wykładowca wykonuje wobec podwładnych niestosowne gesty, zachowania o podtekście seksualnym	4	5	1	4	4
Ktoś uzyskał korzyść w zamian za utrzymywanie stosunków seksualnych z przełożonym lub wykładowcą	1	2	4	2	0

OSOBISTE DOŚWIADCZENIA

Osobiste doświadczenia przemocy seksualnej należą do najtrudniejszych w ujawnianiu. Ludzie mogą nie przyjąć ich do wiadomości, mogą też starać się o nich zapomnieć. W niektórych środowiskach rozpowszechniony jest pogląd, że ofiary zapewne ponoszą część odpowiedzialności, ponieważ zachowywały się wyzywająco, były nieodpowiednio ubrane, zachęcały do kontaktu itp. Wyniki przedstawione poniżej należy interpretować ostrożnie, jako dolną granicę występowania molestowania seksualnego.

Respondentów pytaliśmy o to, czy byli kiedykolwiek obiektem niechcianych, niewłaściwych zachowań, żartów lub propozycji o charakterze seksualnym ze strony różnych kategorii ludzi.

Najczęściej badani przyznawali, że byli narażeni na niewłaściwe zachowania ze strony osób obcych (6% wskazań). Kolegów ze szkoły lub uczelni wskazało 4% ankietowanych, natomiast współpracowników – 3%. Rzadziej wskazywano na przełożonych i nauczycieli, sporadycznie respondenci przyznawali, że niewłaściwie zachowywali się członkowie rodziny.

W przypadku każdej grupy ludzi, o którą pytamy, część respondentów odpowiada „trudno powiedzieć”. Można przypuszczać, że przynajmniej niektórzy z nich nie chcą ujawnić przypadków molestowania, nie chcą również powiedzieć nieprawdy.

Kobiety zdecydowanie częściej niż mężczyźni padają ofiarą niechcianych zachowań o podłożu seksualnym.

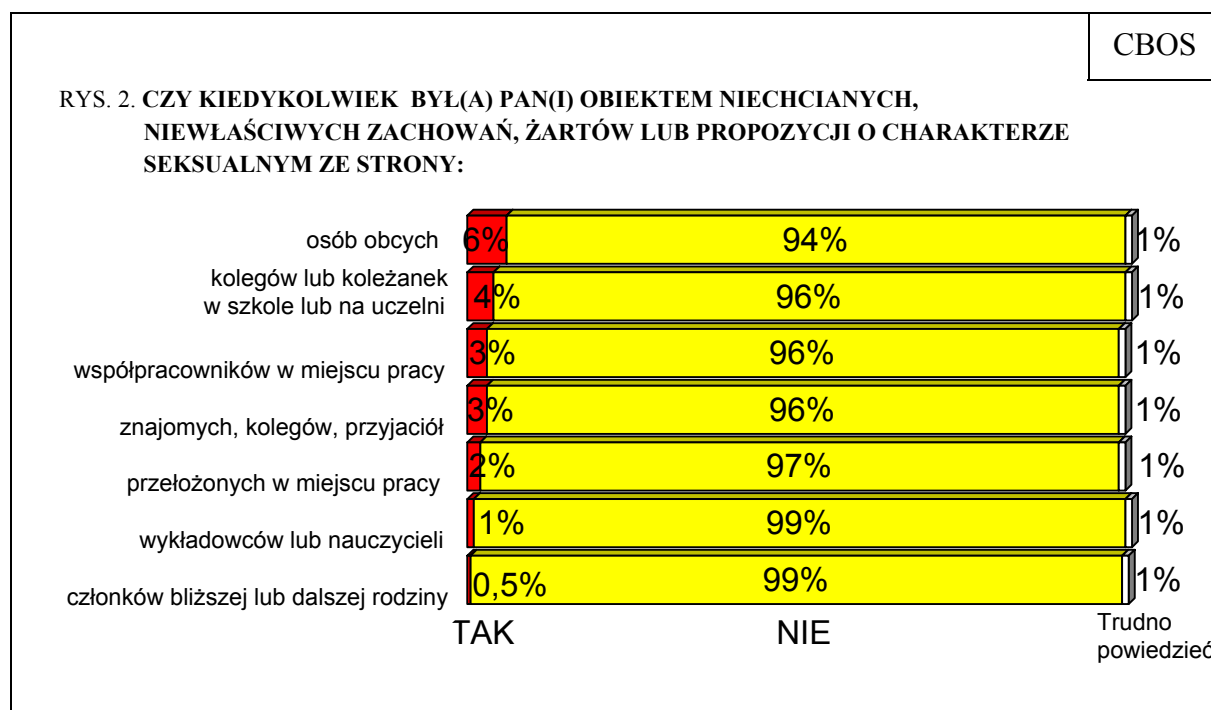

Tabela 5

Czy kiedykolwiek był(a) Pan(i) obiektem niechcianych, niewłaściwych zachowań, żartów lub propozycji o charakterze seksualnym ze strony:	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród	
	mężczyzn	kobiet
- kolegów lub koleżanek w szkole lub na uczelni	3	5
- wykładowców lub nauczycieli	0	1
- współpracowników w miejscu pracy	0	5
- przełożonych w miejscu pracy	1	4
- członków bliższej lub dalszej rodziny	0	0
- znajomych, kolegów, przyjaciół	1	5
- osób obcych	3	8

Ogółem około jednej ósmej kobiet przyznaje, że były molestowane – zaliczyliśmy do tej grupy osoby, które choć w jednym przypadku przyznały, że zdarzyło im się doświadczyć werbalnego lub fizycznego niechcianego zachowania o charakterze seksualnym. Szczególnie często ujawniają tego rodzaju zachowania najmłodsze respondentki, które prawdopodobnie najczęściej są ich obiektem. Pytaliśmy wprawdzie, czy respondenci byli *kiedykolwiek* narażeni na molestowanie, jednak w miarę upływu czasu pamięć o nim może się zacierać.

Tabela 6

Cechy socjodemograficzne	Odsetki osób, które przyznają, że kiedykolwiek były obiektem niechcianych, niewłaściwych zachowań, żartów lub propozycji o charakterze seksualnym	
	mężczyźni	kobiety
Ogółem	5	13
Wiek		
18-24 lata	8	29
25-34	5	14
35-44	7	16
45-54	2	16
55-64	2	5
65 i więcej	3	2
Miejsce zamieszkania		
Wieś	2	7
Miasto do 20 tys.	4	14
20-100 tys.	11	15
101-500 tys.	3	19
501 tys. i więcej	5	20
Wykształcenie		
Podstawowe	4	8
Zasadnicze zawodowe	3	8
Średnie	5	18
Wyższe	13	20

Respondentki lepiej wykształcone częściej przyznają, że zdarzyło im się być obiektem niewłaściwych zachowań seksualnych. Prawdopodobnie mają one mniej zahamowań przed ujawnianiem takich zdarzeń niż kobiety słabiej wykształcone.

Kobiety znacznie częściej niż mężczyźni narażone są na molestowanie m.in. w pracy. Co dwudziesta kobieta przyznaje, że ma takie doświadczenia, natomiast wśród mężczyzn są to nieliczne przypadki. Warto przeanalizować, jakie środowisko pracy szczególnie sprzyja tego rodzaju patologiom, kto jest najbardziej narażony.

Pracownice przemysłu, a także sektora usług znacznie częściej doświadczyły molestowania niż kobiety zatrudnione w oświacie, nauce, ochronie zdrowia i administracji (a więc zwykle w instytucjach państwowych lub publicznych). Pracownice największych zakładów były szczególnie często narażone na nieodpowiednie zachowania ze strony współpracowników.

Tabela 7

Charakterystyka kobiet pracujących, uczestniczących w badaniu N=155	Czy kiedykolwiek była Pani obiektem niechcianych, niewłaściwych zachowań, żartów lub propozycji o charakterze seksualnym ze strony	
	współpracowników w miejscu pracy	przełożonych w miejscu pracy
	Odsetki odpowiedzi twierdzących wśród pracownic najemnych	
Wiek		
18-24 lata	16	11
25-34	8	9
35-44	5	2
45-54	2	2
Branża*		
Górnictwo, przemysł	8	8
Handel i usługi	12	6
Oświata, nauka, ochrona zdrowia, administracja	0	2
Własność		
Państwowa lub publiczna	1	4
Spółka z udziałem właścicieli prywatnych i państwa	9	0
Prywatna (poza rolnictwem)	9	8
Wielkość zakładu pracy		
Poniżej 50 zatrudnionych	6	4
Od 50 do 249 zatrudnionych	2	7
250 zatrudnionych lub więcej	12	7
Kobiety niepracujące, które kiedyś pracowały	5	3

* W tabeli nie przedstawiono odpowiedzi pracownic najemnych zatrudnionych w rolnictwie, budownictwie i transporcie ze względu na ich małą liczebność w próbie

Nieakceptowane zachowania o podłożu seksualnym szczególnie często spotykają najmłodsze zatrudnione. Mniej więcej co dziesiąta kobieta pracująca w wieku do 34 lat przyznaje, że była obiektem takich zachowań ze strony przełożonego.

Podsumowując, trzeba jeszcze raz podkreślić, że najprawdopodobniej znacząca część przypadków molestowania seksualnego pozostała w badaniu nieujawniona. Gotowość do przyznania, że miało miejsce niewłaściwe zachowanie o charakterze seksualnym, uzależniona jest od predyspozycji psychicznych, a także od czynników kulturowych. Niektóre osoby z zasady odmawiają rozmowy na temat życia seksualnego. Można to zauważyć, analizując częstość deklaracji w zależności od wykształcenia. Respondentki lepiej wykształcone częściej przyznają, że zdarzyło im się być obiektem niewłaściwych zachowań seksualnych, bo mają zapewne mniej zahamowań przed ujawnianiem takich zdarzeń niż kobiety słabiej wykształcone.

Molestowanie w miejscu pracy jest zjawiskiem, które dotyczy szczególnie najmłodszych zatrudnionych, niemal wyłącznie kobiet. Mniej więcej co dziesiąta młoda pracująca kobieta przyznaje, że przełożony naruszył granice jej prywatności. Znaczące grupy młodych ludzi pracują w środowiskach, gdzie zdarza się molestowanie werbalne i niewerbalne. Wśród osób starszych znacznie rzadziej wskazuje się na ten problem. Młodzi ludzie częściej są ofiarami (i być może sprawcami).

Opracował

Michał WENZEL